

Η έννοια της εγγύησης τρίτων δυνάμεων κατά τη σύσταση του ελληνικού κράτους

Καράτερζη Κατερίνα

Χρηστίδου Αναστασία

*Μεταπτυχιακές φοιτήτριες, ΠΜΣ «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Νομικές Σπουδές»,
Νομική Σχολή, ΑΠΘ*

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1. Θέση του προβλήματος	1
1.2. Στόχοι της μελέτης	2
2. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ	2
2.1. Η αρχική μορφή του θεσμού κατά τον 17ο και 18ο αιώνα	2
2.2. Η διευρυμένη έννοια των εγγυήσεων κατά τον 19ο αιώνα	4
2.3. Η σταδιακή κατάργηση του θεσμού	5
3. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ	6
3.1. Η αίτηση προστασίας προς τη Βρετανία (1825)	6
3.2. Το πρωτόκολλο της Πετρούπολης (1826).....	6
3.3. Η τριμερής Συνθήκη του Λονδίνου (1827) και οι όροι της.....	7
3.4. Οι όροι και οι προϋποθέσεις των Πρωτοκόλλων του Λονδίνου 1830-32	8
3.5. Επαναδιαπραγμάτευση των εγγυήσεων μετά το 1863	10
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	11
5. ΠΗΓΕΣ	13
6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	14
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	

1.1. Θέση του προβλήματος

Η παρούσα ανάλυση επικεντρώνεται στον θεσμό των διεθνών εγγυήσεων και, ειδικότερα, στις εγγυήσεις τρίτων Δυνάμεων κατά τη σύσταση του ελληνικού κράτους το 1832, καθώς και στη μετέπειτα εξέλιξή του. Σε ένα πρώτο επίπεδο, θα γίνει μια προσπάθεια οριοθέτησης του θεσμού των Εγγυήσεων, μέσα από διεθνή συμβατικά κείμενα, ενώ παράλληλα εξετάζεται η χρήση των εγγυήσεων υπό το πρίσμα της πολιτικής ρητορείας και διακρατικών συμφωνιών. Όπως θα εκτεθεί στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, είναι ιδιαίτερα προβληματικός, πολύμορφος και πολυδιάστατος ο ρόλος του θεσμού στο διεθνές πεδίο, καθώς εξυπηρετούσε τις ιδιαίτερες κάθε φορά επιδιώξεις των συμμετεχόντων. Σε δεύτερο επίπεδο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η εφαρμογή του θεσμού στα πλαίσια του ελληνικού ζητήματος κατά τα πρώτα χρόνια σύστασης του

ελληνικού κράτους και τους προβληματισμούς που γεννά η ερμηνεία των εγγυήσεων από τους συμβαλλόμενους των σχετικών Πρωτοκόλλων.

1.2. Στόχοι της μελέτης

Στο πρώτο τμήμα της ανάλυσης θα εξεταστεί η αρχική μορφή του θεσμού κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα (2.1), η μετεξέλιξη και η διεύρυνσή του τον 19^ο αιώνα (2.2) και τελικώς η κατάργησή του (2.3). Στο δεύτερο μέρος προσεγγίζεται ο θεσμός με επίκεντρο το ελληνικό ζήτημα και τις συνθήκες που υπογράφηκαν μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων προς διευθέτηση των ελληνικών υποθέσεων, με έμφαση στους επίμαχους όρους των εν λόγω διεθνών κειμένων. Ειδικότερα, αναλύεται η αίτηση προστασίας προς τη Βρετανία (3.1), το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης (3.2), η τριμερής Συνθήκη του Λονδίνου το 1827 και οι όροι της (3.3), οι όροι των Πρωτοκόλλων του Λονδίνου 1830-1832 (3.4) και, τέλος, η επαναδιαπραγμάτευση των εγγυήσεων το 1864 (3.5). Τέλος, θα γίνει ένας απολογισμός σχετικά με το πώς και γιατί οι Μεγάλες Δυνάμεις αξιοποίησαν τις εγγυήσεις στην περίπτωση των επαναστατημένων Ελλήνων.

2. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

2.1. Η αρχική μορφή του θεσμού κατά τον 17ο και 18ο αιώνα

Η πρώτη διεθνής συμφωνία που έλαβε τον χαρακτηρισμό της *Συνθήκης-εγγύησης* (“Treaty of Guarantee”) ήταν αυτή του 1608 μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και των Γενικών Ηνωμένων Πολιτειών των Κάτω Χωρών (προκάτοχος του Βασιλείου της Ολλανδίας). Καθώς οι τελευταίες είχαν προσφάτως αποκτήσει ανεξαρτησία από την Ισπανία,¹ μέσω της εν λόγω Συνθήκης εξασφαλιζόταν η υποστήριξη της Βρετανίας και της Γαλλίας προς τις Κάτω Χώρες ενάντια στις βλέψεις της Ισπανίας. Ειδικότερα, ο Κάρολος Α΄ της Βρετανίας υποσχέθηκε να βοηθήσει τους Ολλανδούς στις διαπραγματεύσεις για μια μελλοντική συμφωνία με την Ισπανία, και σε περίπτωση που αυτή επιτευχθεί να φροντίσει να τηρηθούν οι όροι της, προκαθορίζοντας ταυτόχρονα τι είδους βοήθεια δεσμεύεται να προσφέρει και μέχρι ποιο βαθμό.²

Ο όρος «εγγύηση» αυτός καθαυτός δεν εμφανίστηκε πουθενά στο κείμενο της Συνθήκης του 1608, ωστόσο πάντοτε θεωρούνταν ως μια εγγυητική συνθήκη κι αυτό εξηγείται εάν κανείς εξετάσει τον λόγο για τον οποίο αυτή υπεγράφη. Την εποχή εκείνη ακόμα κι αν ένα κράτος υπέγραφε μια διεθνή συμφωνία με ένα άλλο, αυτό δεν θα εμπόδιζε το πρώτο να αθετήσει τις δεσμεύσεις του και τελικά να προχωρήσει σε πόλεμο κατά του δεύτερου. Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, μια σχετικά αδύναμη χώρα, όπως οι Κάτω Χώρες, χρειαζόταν ένα εξίσου ισχυρό με την αντίπαλη Ισπανία- κράτος ως «επιτηρητή», με την έννοια ότι θα εγγυόταν την τήρηση των συμφωνηθέντων.³

Η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκε ρητά ο όρος εγγύηση («guarantee») ήταν το 1628 σε μια συμφωνία μεταξύ του Καρόλου Α΄ της Αγγλίας και των επαναστατημένων κατοίκων της

¹ Για τον «ογδοηκονταετή πόλεμο» μεταξύ Ισπανίας-Ολλανδίας καθώς και για την ιστορία των Κάτω Χωρών: Israel 1995. Επίσης, στον ιστότοπο: <https://www.britannica.com/topic/States-General-Dutch-history>.

² Headlam-Morley 1927, 152.

³ Στο ίδιο, 153.

γαλλικής πόλης Λα Ροσέλ, η οποία εγγυόταν ότι, σε περίπτωση που υπάρξει κάποια συνθήκη ειρήνης μεταξύ των επαναστατών και του βασιλιά της Γαλλίας, τότε η Αγγλία θα φρόντιζε αυτός να τηρήσει τις όποιες υποσχέσεις του.⁴

Το σημαντικότερο όμως διεθνές συμβατικό κείμενο του 17^{ου} αιώνα, μέσω του οποίου αναδείχθηκε η ουσία της εγγύησης, είναι η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας του 1648, που συνάφθηκε μεταξύ της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και της Γαλλίας με τους συμμάχους της. Περιλάμβανε ρήτρες, με τις οποίες Γαλλία και Σουηδία δεσμεύτηκαν, ως εγγυητές όπως τους χαρακτηρίζουν οι ιστορικοί, να προασπίσουν και να διατηρήσουν τα προνόμια και τις ασυλίες των γερμανικών κρατιδίων.⁵

Σύμφωνα με την αρχική διατύπωση του Headlam-Morley, την οποία απέδωσε στην ελληνική γλώσσα η Γαρδίκια, οι συνθήκες εγγυήσεων κατά τον 17^ο αιώνα χρησιμοποιούνταν κυρίως ενόψει μιας δεύτερης, μελλοντικής, συνθήκης. Οι συνθήκες εγγυήσεων σχεδόν πάντοτε συνδέονταν με την έννοια της διαμεσολάβησης. Σε κάθε περίπτωση δύο κράτη ή ομάδες κρατών που βρίσκονταν σε πόλεμο και προσπαθούσαν να διατυπώσουν τους όρους της ειρήνης, έβρισκαν ότι από μόνες τους αδυνατούσαν να καταλήξουν σε συμφωνία. Για τον λόγο αυτό, ζητούσαν την παρέμβαση άλλου κράτους ή κρατών. Η μεσολαβήτρια δύναμη εν συνεχεία εξαντλούσε την επιρροή της, ώστε να επιτευχθεί μια συμφωνία μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών και κατόπιν αναλάμβανε την επιτήρηση των όρων της συνθήκης ειρήνης μετά την υπογραφή της. Έτσι, η εγγύηση επί της ουσίας αφορούσε την ορθή εκτέλεση μια συνθήκης.⁶

Κάπως διαφορετικά, ο Munro ορίζει ως συνθήκη εγγύησης μια συμβατική πράξη του γενικού διεθνούς δικαίου, με την οποία ένα κράτος αναλάμβανε την ευθύνη απέναντι σε ένα άλλο κράτος προκειμένου να τηρηθούν κάποια καθήκοντα (“duty”) προς ένα τρίτο. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα μέσο εξασφάλισης ορθής συμπεριφοράς και τήρησης μιας συνθήκης, θεσμός διάδοχος του «όρκου» (“oath”) που δινόταν παλαιότερα.⁷

Κατά τον 18ο αιώνα εντοπίζεται μια διαφορετική και μάλλον καταχρηστική χρήση του όρου, αφού χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο αμυντικών συμμαχιών, όπου η εγγύηση καθαυτή δεν παρείχε κάποια πρόσθετη εξασφάλιση, χάνοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό το αρχικό της νόημα.⁸ Πράγματι, έχουν εκφραστεί απόψεις ότι μια συνθήκη μέσω της οποίας ένα κράτος υπόσχεται να βοηθήσει ένα άλλο σε περίπτωση που απειληθούν τα δικαιώματά του δεύτερου, εκφεύγει της λογικής της εγγύησης συνιστώντας μια συμμαχία στη γνήσια μορφή της (“pure alliance”).⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε αυτό της αμυντικής συμμαχίας του Ανόβερου του 1725 μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας, Πρωσίας και του εκλεκτοράτου του Ανόβερου. Οι δυνάμεις γενικά συμφώνησαν να εγγυηθούν αμοιβαία τη διατήρηση ειρήνης και ηρεμίας (“peace and tranquility”) και, ειδικότερα, ότι σε περίπτωση που κάποιος εχθρός κήρυττε πόλεμο κατά ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη, να αποστείλουν άμεσα στρατεύματα ξηράς και ιππικό προς υποστήριξη αυτού του κράτους. Δόθηκαν παράλληλα εγγυήσεις και για ναυτική

⁴ Το άρθρο 11 της εν λόγω Συμφωνίας ανέφερε: “In fine, that in case his said Majesty should afterwards listen to any one to talk of peace with the said most Christian King, the said Rochellers shall be invited thereto, and no treaty shall be concluded without expressly stipulating their immunities and privileges, according to the Memoirs they shall give of them. His Majesty, besides, obliges himself to be their Guarantee for the said Treaty”, Headlam-Morley, *ό.π.*, 153-154.

⁵ Συνθήκη της Βεστφαλίας, άρθρα VI, LXX, https://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp. Επίσης βλέπε: Encyclopedia Britannica 2020, <https://www.britannica.com/event/Peace-of-Westphalia>.

⁶ Γαρδίκια, 1999, 68.

⁷ Munro 1881, 216.

⁸ Στο ίδιο, 68.

⁹ Munro, *ό.π.*, 218.

συνεισφορά, αν αυτό χρειαζόταν.¹⁰ Είναι σαφές ότι ο όρος «εγγύηση» χρησιμοποιείται εδώ με έννοια διαφορετική από τη διαμεσολάβηση που περιγράφηκε ανωτέρω. Αντίθετα, στη Συνθήκη Ειρήνης του Βελιγραδίου, του 1739, όπου η Γαλλία μεσολάβησε με πράξη εγγύησης για την πιστή εφαρμογή των συμφωνηθέντων όρων ειρήνης μεταξύ της Αυστρίας και της Υψηλής Πύλης, ο όρος διατηρεί την κλασική του μορφή.¹¹

2.2. Η διευρυμένη έννοια των εγγυήσεων κατά τον 19ο αιώνα

Σημείο καμπής αποτέλεσε το Συνέδριο της Βιέννης του 1815 αναφορικά τόσο με την εξέλιξη του θεσμού των εγγυήσεων,¹² όσο και γενικότερα με την εδραίωση ενός νέου διεθνοπολιτικού σκηνοικού. Μετά το χάος που προκάλεσαν η Γαλλική Επανάσταση και οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι, ακολούθησε ένας πολιτικός και εδαφικός διακανονισμός της ευρωπαϊκής ηπείρου με την Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης,¹³ ο οποίος λειτούργησε στην πράξη ως η βάση για τις διακρατικές σχέσεις στην Ευρώπη μέχρι και το 1914.¹⁴

Ειδικότερα, η Τελική Πράξη της Βιέννης τον Ιούνιο του 1815 αποτέλεσε ένα συμβατικό κείμενο με υπογράφουσες τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής (Αυστρία, Βρετανία, Γαλλία, Πρωσία και Ρωσία), αλλά και ορισμένες άλλες χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Σουηδία. Η Τελική Πράξη περιείχε ρήτρες εγγυήσεων για 1) τη διατήρηση των πρωσικών κτήσεων επί της Σαξονίας (άρθρο XVII), 2) την ουδετερότητα της πόλης της Κρακοβίας (άρθρο VIII), καθώς και 3) την ουδετερότητα της Ελβετίας (άρθρο XCII).¹⁵

Λίγο αργότερα, τον Νοέμβριο του 1815, στο πλαίσιο της Ιεράς Συμμαχίας διατυπώθηκαν γενικότερες εγγυήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων που μετείχαν σε αυτή για ανεξαρτησία των κυβερνήσεων,¹⁶ αλλά και για αμοιβαία ασφάλεια κατά μιας πιθανής μελλοντικά αναβίωσης της γαλλικής επιθετικότητας και οποιασδήποτε άλλης απειλής κατά του status quo που προσφάτως είχε εδραιωθεί.¹⁷ Στην περίπτωση αυτή όμως, οι εγγυήσεις ήταν αποτέλεσμα πολιτικής συνεννόησης και όχι μιας αυστηρά συμβατικής διατύπωσης.¹⁸

Εγγύηση με αυστηρά νομική υπόσταση την εποχή εκείνη σήμαινε μια απόλυτη και επίσημη δέσμευση ενός κράτους, με βάση μια διεθνή συμβατική πράξη, να συνδράμει ένα άλλο σε περίπτωση που απειληθεί η εδαφική ακεραιότητα του δεύτερου. Οι ρητές εγγυήσεις του κειμένου της Βιέννης, λόγω χάριν, ήταν αυστηρής νομικής φύσεως.¹⁹

Την ίδια περίοδο και μέχρι τον θάνατο του βρετανού υπουργού Εξωτερικών λόρδου Castlereagh το 1822, η Βρετανία, η οποία δεν μετείχε στην Ιερά Συμμαχία, απέφευγε να δεσμεύει την εξωτερική της πολιτική χάριν τρίτων χωρών και γενικότερα να υπογράφει συνθήκες εγγυήσεων. Το Λονδίνο ήταν της άποψης ότι «η εγγύηση είναι μια από τις επαχθέστερες υποχρεώσεις που μπορεί να αναλάβει κάποια χώρα απέναντι σε μια άλλη,...

¹⁰ Knapton 1732, 158-186, <https://archive.org/details/generalcollectio04whatuoft/page/164/mode/2up>.

¹¹ Γαρδίκας, ό.π., 68.

¹² Ό.π., 69.

¹³ De Graaf 2015, 447.

¹⁴ Langhorne 1986, 313.

¹⁵ Βλ. Τελική Πράξη Συνεδρίου της Βιέννης:

http://www.hlmn.org/img/documents/final_congress_viennageneral_treaty1815.pdf.

¹⁶ Headlam-Morley, ό.π., 159.

¹⁷ Schroeder 2004, 199.

¹⁸ Η ιδρυτική πράξη εξάλλου της Ιεράς Συμμαχίας ήταν ένα πολύ γενικό και ασαφές αναφορικά με τους στόχους της κείμενο (βλ. Schroeder 2004, 199) και για την αυθεντική ιδρυτική πράξη βλ. https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_alliance.html.

¹⁹ Headlam-Morley, ό.π., 159.

καθώς σε περίπτωση επίθεσης η εγγυήτρια χώρα καλείται δίχως όριο χρόνου και βαθμού να συνδράμει». ²⁰ Αυτός είναι και ο λόγος που δεν είχε γίνει αποδεκτή το 1818 η πρόταση του Τσάρου Αλέξανδρου Α΄ της Ρωσίας για μια συμβατική δέσμευση με σκοπό να διασφαλιστούν οι Ευρωπαίοι μονάρχες από τον κίνδυνο της επανάστασης. ²¹²²

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι με το συνέδριο της Βιέννης εκκινεί μια νέα εποχή για τον θεσμό των εγγυήσεων, καθώς στον μέχρι τότε γνώριμο θεσμό της εγγύησης ως μεσολάβησης προστίθεται η εγγύηση ουδετερότητας ενός κράτους ή μέρους ενός κράτους. ²³ Απώτερος σκοπός ειδικά των εγγυήσεων και γενικά της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων την εποχή εκείνη, ήταν η ειρήνη και η σταθερότητα στην Ευρώπη μέσω της ισορροπίας δυνάμεων και της διατήρησης του status quo. Αυτή ήταν η βάση της συναίνεσης μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων που μετείχαν στον μηχανισμό αντιμετώπισης κρίσεων που θα ονομαστεί Ευρωπαϊκή Συμφωνία (Concert of Europe). Εκτός των ανωτέρω, οι εγγυήσεις συνάπτονταν και για άλλους σκοπούς, κάτι που φαίνεται εντονότερα κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όπως η εγγύηση για διατήρηση προνομίων και κυριαρχίας μιας Δύναμης επί συγκεκριμένου εδάφους, η εγγύηση για την εδαφική ακεραιότητα κράτους, ακόμα και για την ελευθερία της ναυσιπλοΐας. ²⁴

2.3. Η σταδιακή κατάργηση του θεσμού

Στις αρχές του 20ού αιώνα ο θεσμός των εγγυήσεων εμφανίζεται ιδιαίτερα εξασθενημένος σε σύγκριση με τον προηγούμενο αιώνα, και αυτό διότι ο ρόλος του εγγυητή των διεθνών συμφωνιών μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου περιήλθε στη δικαιοδοσία της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). Ωστόσο, ορισμένες ευρωπαϊκές δυνάμεις προέβησαν σε επιμέρους διακρατικές εγγυήσεις, όταν τα συμφέροντά τους το επέτασσαν. ²⁵

Χαρακτηριστική περίπτωση ήταν οι Συνθήκες του Λοκάρνο, που υπογράφηκαν τον Οκτώβριο του 1925 μεταξύ Γερμανίας, Γαλλίας, Βελγίου, Βρετανίας και Ιταλίας. Αυτές περιείχαν, μεταξύ άλλων: α) Συνθήκη εγγυήσεων για το απαραβίαστο των γαλλογερμανικών και γερμανοβελγικών συνόρων, έτσι όπως είχαν οριστεί από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, με την έννοια ότι η Γερμανία, το Βέλγιο και η Γαλλία δεν θα κήρυσσαν πόλεμο η μία στην άλλη εκτός από την περίπτωση νόμιμης άμυνας ή υποχρέωσης έναντι της ΚτΕ και, τέλος, ότι θα επέλυαν τις διαφορές τους με ειρηνικά μέσα· β) συνθήκες εγγυήσεων μεταξύ Γαλλίας-Πολωνίας και Γαλλίας-Τσεχοσλοβακίας, για αμοιβαία υποστήριξη κατά μιας απρόκλητης επίθεσης· γ) εγγύηση για απομάκρυνση των συμμαχικών στρατευμάτων από τη Ρηνανία μέχρι το 1930. ²⁶

²⁰ Πράγματι η Βρετανία κατά τον 19ο αιώνα είχε υπογράψει περιορισμένο αριθμό συνθηκών εγγυήσεων που αφορούσαν μόνο την ανεξαρτησία και ουδετερότητα του Βελγίου, όπως επίσης και για την τύχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: Γαρδίκας, ό.π., 71.

²¹ Γαρδίκας, ό.π., 69-70.

²² Όμως στην πράξη η επέμβαση της Ιεράς Συμμαχίας για καταστολή επαναστάσεων εντός ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών πραγματοποιήθηκε μετά το 1820, στα συνέδρια Troppau και Laibach, όταν αυστριακά στρατεύματα ανέλαβαν την κατάπνιξη της επανάστασης στη Νάπολη (Ιταλία), δίχως όμως τη σύμφωνη γνώμη της Βρετανίας και Γαλλίας. [<https://www.britannica.com/event/Congress-of-Troppau> και <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Laibach>], όπως και το 1830-32 για άλλη μια φορά στην Ιταλία και Πολωνία, το 1846 στην Κρακοβία και το 1849 στην Ουγγαρία: Schroeder, ό.π., 199.

²³ Γαρδίκας, ό.π., 71.

²⁴ Για όλες οι συνθήκες εγγυήσεων που συνάφθηκαν τον 19ο αιώνα, ανά κατηγορία, βλ. Παραρτήματα 1, 2 και 3. Επίσης βλ. Γαρδίκας, ό.π., 72-73.

²⁵ Γαρδίκας, ό.π., 74.

²⁶ Sheriff Ghali, Farouk, Ntong Ekaete 2020, 14.

Από τη μία πλευρά, οι ανωτέρω συμφωνίες εξυπηρετούσαν τη Γαλλία, η οποία μετά την αποδέσμευση των Ηνωμένων Πολιτειών από τις ευρωπαϊκές υποθέσεις, επιθυμούσε περισσότερη ασφάλεια για τα σύνορά της, τη στιγμή μάλιστα που η Γερμανία ακόμα δεν είχε προσχωρήσει στην ΚτΕ (αυτό έγινε το 1926). Από την άλλη, όμως, ο θεσμός των διακρατικών εγγυήσεων έξω από το σύστημα της ΚτΕ υπονόμει τον ρόλο της τελευταίας, αφού έδινε την εντύπωση ότι τα σύνορα κάποιων ευρωπαϊκών κρατών ήταν πιο ασφαλή και πιο δεσμευτικά από κάποια άλλα, μια φιλοσοφία που προσομοιάζε εκείνη της ισορροπίας δυνάμεων του προηγούμενου αιώνα. Έτσι, ετίθεντο υπό αμφισβήτηση ολόκληρο το οικοδόμημα των Βερσαλλιών.²⁷

Σύντομα έγινε αντιληπτό και το κυριότερο μειονέκτημα των εγγυήσεων, ότι δηλαδή κάθε συμβαλλόμενη εγγυήτρια δύναμη διατηρούσε το δικαίωμα να ερμηνεύει διαφορετικά τον βαθμό και το είδος δέσμευσης, τόσο ως προς τις τρίτες χώρες όσο και ως προς τη χώρα που ήταν το αντικείμενο της εγγύησης.²⁸

3. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ

3.1. Η αίτηση προστασίας προς τη Βρετανία (1825)

Η πρώτη επίσημη έκκληση των επαναστατημένων Ελλήνων για υποστήριξη του αγώνα από εξωτερική δύναμη έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του 1825, όταν απέστειλαν ένα υπόμνημα προς τη βρετανική κυβέρνηση, ζητώντας της να αναλάβει την προστασία του ελληνικού έθνους. Το κείμενο αυτό έμεινε γνωστό ως «πράξη υποτέλειας» (“Act of submission”), αφού πολλοί – κυρίως από τους υποστηρικτές των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων – θεώρησαν ότι έθετε σε κίνδυνο τον αγώνα για την ανεξαρτησία.²⁹ Η προσπάθεια αυτή, ωστόσο, δεν καρποφόρησε, καθώς η Βρετανία απέρριψε το σχετικό αίτημα, διότι η βρετανική διπλωματία δεν είχε πρόθεση να εμπλακεί στη συγκεκριμένη παράμετρο του ελληνικού ζητήματος, παρόλο που αντιμετώπιζε τον ανταγωνισμό της Ρωσίας στο ζήτημα αυτό.³⁰

3.2. Το πρωτόκολλο της Πετρούπολης (1826)

Λαμβάνοντας υπόψη τις τεταμένες ρωσοτουρκικές σχέσεις, τις ρωσικές βλέψεις για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος, καθώς και την ταυτόχρονη σκλήρυνση της στάσης της Πύλης προς την ελληνική επανάσταση, η βρετανική πλευρά προσέγγισε τη Ρωσία και ξεκίνησαν δραστικότερες διαβουλεύσεις. Στις 4 Απριλίου 1826, Βρετανία και Ρωσία υπέγραψαν το μυστικό Πρωτόκολλο της Πετρούπολης, μέσω του οποίου προτάθηκε η αυτονομία της Ελλάδας με υποχρέωση καταβολής ετησίου φόρου υποτέλειας στον σουλτάνο.³¹

Αν και το κείμενο αυτό ήταν βαρύνουσας σημασίας για το ελληνικό ζήτημα, καθώς αποτέλεσε το πρώτο διπλωματικό έγγραφο που αναγνώρισε πολιτική οντότητα στους Έλληνες

²⁷ Γαρδίκας, ό.π., 75.

²⁸ Στο ίδιο, 75-76.

²⁹ Το υπόμνημα είχε συνταχθεί από τον Διονύσιο Ρώμα στη Ζάκυνθο, βλ. Dakin 1973, 153-154.

³⁰ Γαρδίκας, ό.π., 79.

³¹ Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης 1826 σε Holland 1885, 6.

και χρησιμοποιήθηκε ο όρος «Ελλάς» (Greece),³² δεν περιλάμβανε ρητή εγγύηση από τις Δυνάμεις. Το άρθρο 2 μιλούσε για την αρχή της μεσολάβησης (“mediation”) των δύο Δυνάμεων με σκοπό τις διαπραγματεύσεις για την εξεύρεση λύσης, ενώ το άρθρο 6 αναφερόταν μόνο σε πιθανές μελλοντικές εγγυήσεις με συμβαλλόμενες και τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η συμφιλίωση Οθωμανών και Ελλήνων. Στις 29 Απριλίου 1826, η Συνέλευση της Επιδαύρου απευθύνθηκε στη Βρετανία αποδεχόμενη το περιεχόμενο της Συνθήκης, θέτοντας όμως ως πρόσθετο όρο την παροχή βρετανικών εγγυήσεων.³³

Η διστακτική στάση της Βρετανίας ως προς το ζήτημα των εγγυήσεων απέναντι στην Ελλάδα είχε ποικίλα κίνητρα: Κατά πρώτον, η Βρετανία δεν επιθυμούσε να αναλάβει την ευθύνη «προστασίας» της ελληνικής μόνο πλευράς, αφού αυτό θα έθετε σε κίνδυνο τις σχέσεις της ίδιας με την Πύλη. Επιπλέον, η Βρετανία δεν επιθυμούσε να αναλάβει εκείνη κυρίαρχο ρόλο υπό τη μορφή μίας και μοναδικής προστάτιδος δύναμης. Άλλωστε, ο George Canning, ως υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας, προσπάθησε να προσεγγίσει και τις δύο πλευρές με διαφορετικό τρόπο, έχοντας ως στόχο την επίλυση του ζητήματος χωρίς ένοπλη επέμβαση.³⁴

3.3. Η τριμερής Συνθήκη του Λονδίνου (1827) και οι όροι της

Μετά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Αγίας Πετρούπολης, ακολούθησε η Συνθήκη του Λονδίνου το 1827 με ένα επιπλέον συμβαλλόμενο μέρος, τη Γαλλία. Σύμφωνα με τον Canning, η υπογραφή της συγκεκριμένης Σύμβασης αποτέλεσε μια πράξη «ειρηνικής παρέμβασης».³⁵ Μολαταύτα, η συγκεκριμένη παρέμβαση δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως ειρηνική, καθώς κορυφώθηκε με την νίκη του βρετανικού, ρωσικού και γαλλικού στόλου έναντι του τούρκο-αιγυπτιακού στη ναυμαχία του Ναβαρίνου, τον Οκτώβριο του 1827. Εν προκειμένω, η παρέμβαση της Γαλλίας ως συμβαλλόμενου μέρους ήταν καθοριστική, καθώς συνέβαλε στην κάμψη των βρετανικών δισταγμών στο ζήτημα της παροχής εγγυήσεων προς την ελληνική πλευρά.

Η Συνθήκη του Λονδίνου υπογράφηκε στις 6 Απριλίου 1827 μεταξύ της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Το κείμενο αυτό προέβλεπε την κήρυξη εκκεχειρίας (“armistice”), έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών,³⁶ την ίδρυση αυτόνομου κράτους φόρου υποτελούς στην Πύλη³⁷ και μελλοντικές διαπραγματεύσεις για τα σύνορα του νέου κράτους.³⁸

Ως προς το θέμα των εγγυήσεων, γίνεται έμμεσα μνεία σχετικής πρόβλεψης σε μελλοντική οριστική συμφωνία.³⁹ Κατά συνέπεια, η ιδιαιτερότητα της Συνθήκης του Λονδίνου σε σχέση

³² Λάσκαρις 2006, 61.

³³ Holland, ό.π., 6.

³⁴ Dakin, ό.π., 175-176.

³⁵ Πρβ αναλυτικά στον ιστότοπο, <https://www.britannica.com/place/Greece/Factionalism-in-the-emerging-state#ref297966>.

³⁶ Συνθήκη του Λονδίνου της 6^{ης} Ιουλίου 1827, Άρθρο 1.

³⁷ Ο.π., Άρθρο 2.

³⁸ Ο.π., Άρθρο 3.

³⁹ Γαρδίκας, ό.π., 82, όπου παρατίθεται και το σχετικό άρθρο 6 της Συνθήκης: «Οι συμφωνίες για τη συμφιλίωση και την ειρήνη, οι οποίες θα συμφωνηθούν οριστικά μεταξύ των αμφισβητούμενων μερών, θα διασφαλίζονται από εκείνες των δυνάμεων που υπογράφουν, οι οποίες μπορούν να το κρίνουν σκόπιμο ή δυνατό να συνάψουν την υποχρέωση αυτή. Η λειτουργία και τα αποτελέσματα αυτής της εγγύησης θα αποτελέσουν αντικείμενο μελλοντικής ρύθμισης μεταξύ των Υψηλών Δυνάμεων».

με το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης έγκειται ακριβώς στην πρόβλεψη της πρώτης περί μελλοντικής συμφωνίας εγγυήσεων, ικανοποιώντας εν μέρει το αίτημα των Ελλήνων προς τη Βρετανία, το 1825, για μονομερή παροχή εγγυήσεων. Επίσης, τόσο το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης (1826) όσο και η Συνθήκη του Λονδίνου (1827) προβλέπουν για τους Έλληνες καθεστώς φόρου υποτέλειας προς την Πύλη.⁴⁰

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι στη Συνθήκη του Λονδίνου συμπεριλήφθηκε ένα μυστικό πρωτόκολλο με ρήτρα εξαναγκασμού. Η ρήτρα προέβλεπε ότι, σε περίπτωση άρνησης των εμπολέμων να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, οι τελευταίες δύνανται να προβούν σε εξαναγκαστικά μέτρα. Ειδικά, στην περίπτωση που οι Οθωμανοί παραβίαζαν τους όρους περί ανακωχής (έδιναν στον σουλτάνο περιθώριο ενός μήνα να την αποδεχτεί), οι τρεις Δυνάμεις θα είχαν το δικαίωμα να προσφύγουν σε οποιαδήποτε ενέργεια έκριναν σκόπιμη, ώστε να παρεμποδίσουν τη συνέχιση των εχθροπραξιών («με τη χρήση κάθε πρόσφορου μέτρου»).⁴¹

Η Συνθήκη του Λονδίνου επέδρασε αποφασιστικά στην επίλυση του ελληνικού ζητήματος,⁴² καθώς περιείχε τον αναγκαίο όρο για τη συγκρότηση του βρετανικού, ρωσικού και γαλλικού στόλου που οδήγησε τον Οκτώβριο του 1827 στη νίκη του Ναβαρίνου. Με την ανωτέρω Συνθήκη κάμφθηκαν οι σχετικές επιφυλάξεις της Βρετανίας έναντι των εγγυήσεων απέναντι στην ελληνική πλευρά, γεγονός που συνέβαλε αποφασιστικά στη διάσωση της επανάστασης και, εν τέλει, στην επίλυση του ζητήματος.

Στις 22 Μαρτίου 1829 υπογράφηκε Πρωτόκολλο στο Λονδίνο, με το οποίο τέθηκαν σε ισχύ οι προβλεπόμενες εγγυήσεις της Συνθήκης του Λονδίνου (1827).⁴³ Συγκεκριμένα, οι πρεσβευτές των τριών Δυνάμεων κλήθηκαν στην Κωνσταντινούπολη να ξεκινήσουν μια διαπραγμάτευση με την Πύλη πάνω στις ακόλουθες βάσεις: Η Ελλάδα θα κυβερνηθεί, υπό την κυριαρχία της Πύλης, από έναν κληρονομικό χριστιανικό ηγεμόνα, ο οποίος δεν θα προερχόταν από τους βασιλικούς οίκους των τριών συμβαλλομένων χωρών της Συνθήκης του 1827, ενώ παράλληλα θα επιλεγεί από αυτές και την πύλη. Το νέο Βασίλειο θα αποτελούνταν από ένα καθορισμένο τμήμα της ηπειρωτικής χώρας και συγκεκριμένα νησιά, και θα απέδεδε ετήσιο φόρο στην Πύλη. Οι ανωτέρω ρυθμίσεις τέθηκαν υπό την εγγύηση του άρθρου 6⁴⁴ της Συνθήκης του 1827.⁴⁵

3.4. Οι όροι και οι προϋποθέσεις των Πρωτοκόλλων του Λονδίνου 1830-32

Υπό την πίεση της ανταγωνιστικής στάσης της Ρωσίας στην επίλυση του ελληνικού ζητήματος απέναντι στη Γαλλία και τη Βρετανία και εμπρός στον κίνδυνο να δημιουργηθεί ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος με μονομερή ρωσική επέμβαση, οι δύο αυτές Δυνάμεις υιοθέτησαν τελικά την πλήρη ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους με το Πρωτόκολλο του

⁴⁰ Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης (04.04.1826) ορίζεται μεταξύ άλλων ότι: «Η Ελλάδα πρέπει να εξαρτάται από την Αυτοκρατορία, και οι Έλληνες πρέπει να είναι υποτελείς φόρου στην Πύλη ετησίως, το ποσό του οποίου πρέπει να καθορίζεται μόνιμα με κοινή συναίνεση. Τα όργανα διοίκησης μπορούν να αποτελέσουν ελευθέρη να επιλεγούν, ενώ ο διορισμός τους υπόκειται στην έγκριση της Πύλης», ενώ στο άρθρο 2 της Συνθήκης του Λονδίνου (06.04.1827) μεταξύ άλλων ορίζεται: «Οι Έλληνες υπόκεινται στον Σουλτάνο ως κυρίαρχο και, κατά συνέπεια, θα καταβάλλουν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία έναν ετήσιο φόρο, το ποσό του οποίου θα καθοριστεί, για πάντα, με κοινή συμφωνία. Διοικούνται από αρχές τις οποίες θα επιλέξουν και θα διορίσουν οι ίδιοι, αλλά ο διορισμός των αρχών αυτών θα υπόκειται στην έγκριση της Πύλης». Holland, ό.π., 6.

⁴¹ Cowles 1994, 716.

⁴² Το συγκεκριμένο Πρωτόκολλο ορθώς έχει χαρακτηριστεί ως «η πρώτη διεθνής πράξη περί του σχεδιαζόμενου Ελληνικού Κράτους»: Ρούσσος, 1975 (Τόμος Α'), 445.

⁴³ Γαρδίκας, ό.π., 83.

⁴⁴ Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 39.

⁴⁵ Holland, ό.π., 11.

Λονδίνου το 1830.⁴⁶ Οι αποφάσεις σχετικά με την ανεξαρτησία των Ελλήνων περιλήφθηκαν σε τρία Πρωτόκολλα του Φεβρουαρίου του 1830. Το πρώτο όριζε ότι η Ελλάδα θα αποτελούσε κράτος ανεξάρτητο, με σύνορα που άφηναν εκτός επικράτειας τη μισή Στερεά Ελλάδα. Επιπλέον, το πολίτευμα του κράτους θα ήταν μοναρχικό, ενώ υπήρχε ρητή πρόβλεψη ότι ο μονάρχης θα έφερε τον τίτλο του κυρίαρχου ηγεμόνος. Τέλος, ένα άλλο Πρωτόκολλο όριζε ως μελλοντικό μονάρχη της χώρας τον πρίγκιπα Λεοπόλδο του Σαξονικού Κοβούργου, ο οποίος εν τέλει αρνήθηκε τον θρόνο και τη θέση του ανέλαβε ο Όθων.⁴⁷

Στο άρθρο 8 του Πρώτου Πρωτοκόλλου του Λονδίνου προβλέφθηκε ρητά η εξασφάλιση των εγγυήσεων από τις τρεις Δυνάμεις ενώ ορίζονταν τα εξής:

«Καθεμία εκ των τριών Αυλών θα διατηρήσει την εξουσία, που θα της διασφαλιστεί από το 6ο άρθρο της Συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827, για την εγγύηση του συνόλου των ανωτέρω ρυθμίσεων και άρθρων. Οι εγγυητικές πράξεις, εάν υπάρχουν, συντάσσονται χωριστά. Η λειτουργία και τα αποτελέσματα αυτών των διαφορετικών Πράξεων θα καταστούν, σύμφωνα με το προαναφερθέν άρθρο, αντικείμενο περαιτέρω διατάξεων εκ μέρους των Υψηλών Δυνάμεων.

Στρατεύματα των τριών Δυνάμεων: Κανένα στρατεύμα που ανήκει σε μία από τις Συμβαλλόμενες Αρχές δεν επιτρέπεται να εισέλθει στην επικράτεια του νέου Ελληνικού Κράτους, χωρίς τη συγκατάθεση των δύο άλλων Αυλών (συμβαλλομένων) που υπέγραψαν τη Συνθήκη.»⁴⁸

Ως εκ τούτου, προβλεπόταν πλέον ρητά ότι η κατάπαυση των εχθροπραξιών και η οριστική διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος τελούσαν υπό την εγγύηση των τριών συμβαλλόμενων Μεγάλων Δυνάμεων. Πρέπει να τονιστεί ότι η υπογραφή των ανωτέρω ήταν αποτέλεσμα της ρωσικής νίκης στον πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο σουλτάνος υπέγραψε στις 14 Σεπτεμβρίου 1829 Συνθήκη με την Ρωσία, στην οποία προβλέπονταν μεταξύ άλλων και η αποδοχή εκ μέρους της Πύλης της Συνθήκης του Λονδίνου του 1827 και Πρωτοκόλλου του Λονδίνου του 1829, με βάση τα οποία παραχωρείτο στους Έλληνες καθεστώς αυτονομίας υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου (*suzeraineté*).⁴⁹ Η ανταγωνιστική στάση της Ρωσίας ως προς την επίλυση του ελληνικού ζητήματος αλλά και η αβεβαιότητα της βρετανικής διπλωματίας σχετικά με τη βιωσιμότητα και τον εξωτερικό προσανατολισμό του κυοφορούμενου ελληνικού κράτους οδήγησε το Λονδίνο να δεχτεί τον ως άνω παρατιθέμενο όρο του Πρώτου Πρωτοκόλλου σχετικά με την προαιρετική παροχή εγγυήσεων προς την Ελλάδα.⁵⁰

Τελικώς, η επίλυση του ελληνικού ζητήματος έλαβε χώρα στις 7 Μαΐου 1832 στο Λονδίνο, όπου υπογράφηκε η πρώτη επίσημη Συνθήκη Εγγύησης για το Ελληνικό Βασίλειο. Σε αυτήν προβλεπόταν υπό τις εγγυήσεις των τριών Αυλών ότι η Ελλάδα θα αποτελέσει μοναρχικό και ανεξάρτητο κράτος,⁵¹ με μεταβολή στο πρόσωπο του ηγεμόνα,⁵² καθώς και επέκταση των συνόρων της έως και την γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού.⁵³ Επιπλέον, στο άρθρο 12 δόθηκε εγγύηση παροχής δανείου για την εξασφάλιση των απαιτήσεων του

⁴⁶ Κρεμμυδάς 1986, 189.

⁴⁷ Ρούσσος, ό.π., 447.

⁴⁸ Holland, ό.π., 31.

⁴⁹ Ρούσσος, ό.π., 447.

⁵⁰ Γαρδίκας, ό.π., 85.

⁵¹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου: Holland, ό.π., 34.

⁵² Ρούσσος, ό.π., 447.

⁵³ Κρεμμυδάς, ό.π., 190.

νεοσύστατου ελληνικού κράτους.⁵⁴ Το συγκεκριμένο Πρωτόκολλο έθεσε στην πραγματικότητα επιπρόσθετες εγγυήσεις σε δημοσιονομικό επίπεδο, προκειμένου τυπικά να εξασφαλιστεί η «βιωσιμότητα» του νεοσύστατου κράτους, ενώ παρασηκνιακά χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο άσκησης πολιτικής πίεσης προς τον Όθωνα.⁵⁵

3.5. Επαναδιαπραγμάτευση των εγγυήσεων μετά το 1863

Όπως εκτέθηκε και ανωτέρω, στο πρώτο Πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 δόθηκαν εγγυήσεις σχετικά με τη διασφάλιση της πολιτικής σταθερότητας, της πολιτικής αυτοτέλειας και του ορισμού ηγεμόνα στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος ενώ στο Πρωτόκολλο του 1832 οι εγγυήσεις σχετίζονταν με τη διασφάλιση των δημοσιονομικών του κράτους.

Μετά την εκθρόνιση του Όθωνα το 1862, οι Βρετανοί θέλησαν να επιτύχουν εκλογή βασιλιά της απολύτου εμπιστοσύνης τους. Ως εκ τούτου, με την παραχώρηση στις 20 Ιουλίου 1863 των Επτανήσων πέτυχαν την πανηγυρική αποδοχή από τον ελληνικό λαό του δανού πρίγκιπα Γεωργίου⁵⁶ ως νέου βασιλιά της Ελλάδος. Εν προκειμένω, είχε προηγηθεί μυστική αγγλοδανική συμφωνία, σύμφωνα με τον βρετανό ιστορικό Μύλλερ, βάσει της οποίας η Δανία είχε υποσχεθεί στη Βρετανία ότι ο βασιλιάς Γεώργιος δεν θα ενθάρρυνε ποτέ επαναστατικές εξεγέρσεις των Ελλήνων στις τουρκοκρατούμενες περιοχές.⁵⁷

Η αλλαγή βασιλικού οίκου στην Ελλάδα οδήγησε στην επαναδιαπραγμάτευση των εγγυήσεων, που είχαν δοθεί με τα Πρωτόκολλα του Λονδίνου το 1830 και 1832. Συγκεκριμένα, στις 29 Μαρτίου του 1864 υπογράφηκε στο Λονδίνο Συνθήκη επαναδιαπραγμάτευσης των εγγυήσεων των μεγάλων Δυνάμεων εξαιτίας των αξιώσεων της Δανίας, για την αποδοχή του αναγόμενου του Γεωργίου ως βασιλέα της Ελλάδος⁵⁸. Η Συνθήκη του Λονδίνου, όριζε μεταξύ άλλων στο άρθρο 2 ότι:

⁵⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου: «Κατά την εκτέλεση των διατάξεων του Πρωτοκόλλου της 20ής Φεβρουαρίου 1830, η Αυτού Μεγαλειότητα ο Αυτοκράτορας πασών των Ρωσιών δεσμεύεται να *εγγυηθεί*, και οι Αυτοί Μεγαλειότητες ο Βασιλιάς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Ιρλανδίας και ο Βασιλιάς των Γάλλων δεσμεύονται να προτείνει, ο πρώτος στο Κοινοβούλιο του, ο δεύτερος στο Συμβούλιο του, να τους επιτρέψει να *εγγυηθούν*, υπό τους ακόλουθους όρους, ένα δάνειο που θα συνάψει ο πρίγκιπας Όθων της Βαυαρίας, ως Βασιλιάς της Ελλάδας: 1. Το κεφάλαιο του δανείου που θα συναφθεί με την *εγγύηση* των τριών Δυνάμεων δεν θα υπερβαίνει, το συνολικό ποσό των εξήντα εκατομμυρίων φράγκων. 2. Το εν λόγω δάνειο αντλείται με δόσεις είκοσι εκατομμυρίων φράγκων το καθένα. 3. Προς το παρόν, αυξάνεται μόνο η πρώτη δόση και οι τρεις Αυλές καθίστανται υπεύθυνες για την πληρωμή του ενός τρίτου του ετήσιου ποσού των τόκων και του ταμείου της εν λόγω δόσης. 4. Η δεύτερη και η τρίτη δόση του εν λόγω δανείου μπορούν επίσης να αντληθούν, σύμφωνα με τις ανάγκες του ελληνικού κράτους, μετά από προηγούμενη συμφωνία μεταξύ των τριών Αυλών και της Αυτού Μεγαλειότητας του Βασιλιά της Ελλάδας 5. Σε περίπτωση αύξησης της δεύτερης και τρίτης δόσης του προαναφερθέντος δανείου κατόπιν αυτής της συμφωνίας, οι τρεις Αυλές καθίστανται υπεύθυνες για την καταβολή του ενός τρίτου του ετήσιου ποσού των τόκων και του ταμείου αποθέματος από αυτές τις δύο δόσεις, καθώς και από τις πρώτες. 6. Ο Κυρίαρχος της Ελλάδας και το Ελληνικό Δημόσιο δεσμεύονται για την καταβολή του τόκου και του ταμείου καταβολής τέτοιων δόσεων του δανείου που ενδεχομένως έχουν αντληθεί με την *εγγύηση* των τριών Αυλών, τα πρώτα έσοδα του Κράτους, με τέτοιο τρόπο ώστε οι πραγματικές εισπράξεις του ελληνικού Υπουργείου Οικονομικών να αφιερωθούν, πρώτα απ' όλα, στην πληρωμή του εν λόγω τόκου και του ταμείου απορρόφησης, και δεν θα χρησιμοποιηθούν για κανέναν άλλο σκοπό, έως ότου αυτές οι πληρωμές λόγω των δόσεων του, θα έχει εξασφαλιστεί πλήρως για το τρέχον έτος. Οι Διπλωματικοί Εκπρόσωποι των τριών Αυλών στην Ελλάδα ορίζονται αρμόδιοι να παρακολουθούν την εκπλήρωση της τελευταίας προαναφερθείσας ρύθμισης» σε Holland, ό.π., 37-38.

⁵⁵ Γαρδίκας, ό.π., 92.

⁵⁶ Το Πρωτόκολλο αυτό αποτελεί το δεύτερο και σπουδαιότερο κυρωτικό έγγραφο της ιδρύσεως της δυναστείας των Γλύξμπουργκ στην Ελλάδα. Στο άρθρο 3 ορίζει ότι η Ελλάδα «υπό την *εγγύηση* των τριών Αυλών αποτελεί κράτος μοναρχικό, ανεξάρτητο και συνταγματικό»: Ρούσσος, 1975 (τόμος Δ'), 125.

⁵⁷ Ρούσσος 1975 (τόμος Δ'), 238.

⁵⁸ Γαρδίκας, ό.π., 95-96.

Οι Αυλές της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, με τον χαρακτήρα των *εγγυητριών Δυνάμεων* της Ελλάδας, δηλώνουν, με τη σύμφωνη γνώμη των Αυλών της Αυστρίας και της Πρωσίας, ότι τα νησιά της Κέρκυρας και των Παξών, καθώς και οι εξαρτήσεις τους, την ένωσή τους στο Ελληνικό Βασίλειο, απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα της διαρκούς ουδετερότητας.⁵⁹

Από τη συνδυαστική ανάγνωση της ανωτέρω διάταξης με τις διατάξεις των Πρωτοκόλλων του 1830 και του 1832 μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις επιβεβαιώνουν τον ειδικό ρόλο τους ως προς τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Ειδικότερα, η Βρετανία θα επεδίωκε να χρησιμοποιεί κατά το δοκούν τη θέση της ως εγγυήτρια δύναμη προκειμένου να ασκεί επιρροή στα εσωτερικά ζητήματα του ελληνικού κράτους.⁶⁰ Σε κάθε περίπτωση, όπως θα φανεί στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η ερμηνεία και επίκληση των εγγυήσεων που απέρρεαν από την Συνθήκη μπορούσαν να ερμηνευθούν και να γίνουν αντικείμενο επίκλησης από τις Μεγάλες Δυνάμεις σε κάθε περίπτωση παρέμβασης στην άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας.⁶¹

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με την παράθεση των ανωτέρω ενοτήτων, μπορούν να εξαχθούν τα παρακάτω συμπεράσματα:

Κατά την αρχική μορφή της τον 17^ο αιώνα, η διεθνής εγγύηση προσεγγίζεται ως θεσμός διαμεσολάβησης μιας δύναμης μεταξύ δύο ή περισσότερων αντιμαχόμενων πλευρών, προκειμένου να επιτευχθεί μια συνθήκη ειρήνης. Ενδεχομένως, η εγγυήτρια δύναμη αναλάμβανε έπειτα να εξασφαλίσει την ορθή εφαρμογή των συμφωνηθέντων όρων. Κατά τον 18^ο αιώνα, ο όρος χρησιμοποιήθηκε μεταξύ άλλων για να περιγράψει μια κλασική αμυντική συμμαχία, χωρίς την παροχή κάποιας πρόσθετης εξασφάλισης.

Τα συνέδρια της Βιέννης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα μεταβάλλουν ριζικά τα γεωπολιτικά δεδομένα και εισάγουν νέες μορφές εγγυήσεων που στοχεύουν στην ουδετερότητα και ανεξαρτησία εδαφών, καθώς και στην αναγνώριση προνομίων, κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας. Το σύνολο των συνθηκών εγγυήσεων που υπογράφηκαν την περίοδο αυτή φαίνεται να επιδιώκει τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής ασφάλειας που είχε διαμορφωθεί στην ευρωπαϊκή ήπειρο, με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της ειρήνης και του πολιτικού status quo.

Διαχρονικά οι εγγυήσεις αποτυπώνονταν σε διεθνή συμβατικά κείμενα, αλλά παράλληλα εκφράστηκαν μέσω συναίνεσης και συμφωνίας μεταξύ των κρατών σε πολιτικό επίπεδο, όπως π.χ. στα πλαίσια της Ιεράς Συμμαχίας.

Η κατάργηση του θεσμού επήλθε σταδιακά μετά το 1919, καθώς, αφενός, ο ρόλος του εγγυητή είχε περιέλθει στην ΚτΕ, και, αφετέρου, διαπιστώθηκαν διαρκή ερμηνευτικά ζητήματα ως προς τον βαθμό και το είδος της δέσμευσης των εγγυήσεων.

Αναφορικά με το ελληνικό ζήτημα, η απόρριψη της πράξης υποτέλειας, όπως και το πρωτόκολλο της Πετρούπολης το 1826, έδειξαν ξεκάθαρα την απροθυμία της Βρετανίας να εμπλακεί μόνη της ως εγγυήτρια δύναμη. Στο κείμενο της Πετρούπολης, Βρετανία και Ρωσία

⁵⁹ Holland, ό.π., 54.

⁶⁰ Dajč 2012, 193.

⁶¹ Γαρδίκας, ό.π., 89.

σημείωσαν απλώς ότι, στο πλαίσιο μεσολάβησης, θα επεδίωκαν την εξεύρεση κάποιας λύσης μεταξύ των επαναστατημένων Ελλήνων και των Οθωμανών.

Πρώτο σημαντικό βήμα σε επίπεδο εγγύησης έγινε με την τριμερή συνθήκη του Λονδίνου το 1827. Επίσης, το κείμενο αναφερόταν μόνο σε μελλοντικές εγγυήσεις των όσων προβλέπονταν σε αυτό, ωστόσο κρίσιμης σημασίας αποδείχθηκε το μυστικό πρωτόκολλο της εν λόγω Συνθήκης που περιλάμβανε ρήτρα για καταναγκαστικά μέτρα σε περίπτωση μη τήρησης των συμφωνηθέντων από τους εμπολέμους. Μια πτυχή αυτής της πρόβλεψης εκδηλώθηκε στην πράξη με την ιστορικής σημασίας για την έκβαση του ελληνικού αγώνα ναυμαχία του Ναβαρίνου.

Καθοριστικό παράγοντα για την διαμόρφωση των εγγυήσεων στα πλαίσια της επίλυσης του ελληνικού ζητήματος αποτέλεσε η ανταγωνιστική στάση τη Ρωσίας. Η πίεση που αυτή άσκησε, κυρίως με τον ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1828-29, οδήγησε στην υπογραφή των Πρωτοκόλλων του Λονδίνου το 1830 και του 1832. Το τελευταίο περιείχε την πρώτη επίσημη Συνθήκη Εγγύησης για το Ελληνικό Βασίλειο.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, τελικώς, η διαμόρφωση του θεσμού των εγγυήσεων υπό το πρίσμα του ελληνικού ζητήματος αποτέλεσε μία ιδιόζουσα και πολυδιάστατη περίπτωση, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες εγγυήσεις που προβλέφθηκαν στην Ευρώπη την εποχή εκείνη, αφού έφερε ταυτόχρονα τον χαρακτήρα εγγύησης-μεσολάβησης για τη λήξη εχθροπραξιών, της εγγύησης νέου καθεστώτος για τους επαναστατημένους Έλληνες, της εγγύησης για την αυτονομία και αργότερα την ανεξαρτησία, καθώς και την εδαφική επικράτεια της Ελλάδος.

Το σημείο-κλειδί σχετικά με την εμπλοκή των Μεγάλων Δυνάμεων μέσω εγγυήσεων είναι η γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας και τα αλληλοσυγκρουόμενα διεθνή συμφέροντα στον ελλαδικό χώρο. Η Βρετανία, για παράδειγμα, συμφώνησε σε μια από κοινού με τη Ρωσία επίλυση του ελληνικού ζητήματος, διότι ήθελε να αποτρέψει τη μονομερή παρέμβαση της τελευταίας και τη διεύρυνση της επιρροής της στη Μεσόγειο. Ομοίως και η Γαλλία επιθυμούσε να διασφαλίσει τα δικά της συμφέροντα έναντι των δύο άλλων Μεγάλων Δυνάμεων. Σε κάθε βήμα προσέγγισης του ελληνικού ζητήματος λάμβανε χώρα μια πολυεπίπεδη στάθμιση των ισορροπιών ισχύος μεταξύ των συμβαλλομένων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις δεσμεύτηκαν με εγγυήσεις μόνο όταν βεβαιώθηκαν ότι αυτό θα εξυπηρετούσε τα εθνικά τους συμφέροντα. Τέλος, όπως συμπεραίνει και η Γαρδίκια, οι εγγυήσεις ουσιαστικά εξασφάλισαν την ύπαρξη του ελληνικού κράτους, αλλά ταυτόχρονα παρείχαν στις εγγυήτριες δυνάμεις δικαιώματα επιτήρησης πάνω σε αυτό. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το περιεχόμενό τους επαναπροσδιοριζόταν κάθε φορά που μεταβάλλονταν οι μεταξύ τους ισορροπίες και τα ιδιαίτερα συμφέροντα των Δυνάμεων. Οι Έλληνες στο πλαίσιο αυτό έπαιζαν δευτερεύοντα ρόλο.

5. ΠΗΓΕΣ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

Γαρδίκας, Κατερίνα, *Προστασία και εγγυήσεις: στάδια και μύθοι της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης (1821-1920)*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Βάνιας 1999

Κρεμμυδάς, Βασίλης, *Νεότερη ιστορία ελληνική και ευρωπαϊκή*, εκδόσεις Γνώση, 1986

Λάσκαρης, Μιχαήλ, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923*, τεύχος Α', εκδόσεις Επίκεντρο 2006

Ρούσσος, Γεώργιος, *Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1826-1974*, Τόμος Α', εκδόσεις Ελληνική Μορφωτική Εστία 1975

Ρούσσος, Γεώργιος, *Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1826-1974*, Τόμος Δ', εκδόσεις Ελληνική Μορφωτική Εστία 1975

Ξένη Βιβλιογραφία:

Dakin, Douglas, *The Greek struggle for independence 1821-1833*, University of California Press 1973

Holland, Thomas, Erskine, *The European Concert in the Eastern Question: A Collection of Treaties and Other Public Acts*, Clarendon Press 1885

Israel, Jonathan, *The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806*, Oxford: Clarendon Press 1995

Ακαδημαϊκά άρθρα:

Cowles, Loyal, "The Failure to Restrain Russia: Canning, Nesselrode, and the Greek Question, 1825-1827", *The International History Review*, Vol.12, No. 4 (1990), 688-720

Dajč, Haris, "Greece as Seen by British Contemporaries 1862-1863: the Beginning of a New Epoch between the two Kingdoms", *Belgrade Historical Review* III, 2012, 179-195

De Graaf, Beatrice, "Bringing Sense and Sensibility to the Continent: Vienna 1815 Revisited", *Journal of Modern European History*, 13(4), 2015, 447

Headlam-Morley, James, "Treaties of Guarantee", *The Cambridge Historical Journal*, Vol. 2, No. 2 (1927), 151-170

Langhorne, Richard, "Reflections on the Significance of the Congress of Vienna", *Review of International Studies*, Vol. 12, No. 4 (October 1986), 313-324

Munro, J.E.C., "England's Treaties of Guarantee", *Law Magazine and Review; Quarterly Review of Jurisprudence, and Quarterly Digest of All Reported Cases* 6, no. 3 (May 1881), 215-238

Schroeder, Paul W., "Alliances, 1815-1945: Weapons of Power and Tools of Management". In: Wetzel D., Jervis R., Levy J.S. (eds) *Systems, Stability, and Statecraft: Essays on the International History of Modern Europe*, New York: Palgrave Macmillan 2004

Sheriff Ghali Ibrahim, Farouk Ibrahim Bibi-Farouk and Ntong Ekaete Aloysius, "Impact of the Locarno Treaty on European politics", *African Journal of Law, Political Research and Administration*, Vol. 3, no. 2 (2020), 12-18

Ιστότοποι/ηλεκτρονικές πηγές:

J.J. and P. Knapton (1732), *A General Collection of Treaties of Peace and Commerce, Manifestos, Declarations of War, and other Public Papers, from the End of the Reign of Queen Anne to the Year 1731*, Volume IV. University of Toronto. pp 158-186

[<https://archive.org/details/generalcollectio04whatuoft/page/164/mode/2up>]

Encyclopedia Britannica, *States General, Dutch History*, Published on February 08, 2011

[<https://www.britannica.com/topic/States-General-Dutch-history>]

Encyclopedia Britannica, *Peace of Westphalia*, Published on October 17, 2020

[<https://www.britannica.com/event/Peace-of-Westphalia>]

Encyclopedia Britannica, Congress of Troppau, Published on April 24, 2011

[<https://www.britannica.com/event/Congress-of-Troppau>]

Encyclopedia Britannica, *Factionalism in the emerging state*

<https://www.britannica.com/place/Greece/Factionalism-in-the-emerging-state#ref297966>

Encyclopedia Britannica, *Congress of Laibach*, Published on January 19, 2020

[<https://www.britannica.com/event/Congress-of-Laibach>]

Handbooks prepared under the direction of the Historical Section of the foreign office, published by H.M. Stationary Office, London, <https://dl.wdl.org/9189/service/9189.pdf>

Συμβατικά κείμενα:

Treaty of Westphalia, *Peace Treaty between the Holy Roman Emperor and the King of France and their respective Allies*, [https://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp]

Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης:

http://www.hlm.org/img/documents/final_congress_viennageneral_treaty1815.pdf

Το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης 1826

σε Thomas Erskine Holland, *The European Concert in the Eastern Question: A Collection of Treaties and Other Public Acts*, Clarendon Press, 1885

Τα πρωτόκολλα του Λονδίνου 1830-32

σε Thomas Erskine Holland, *The European Concert in the Eastern Question: A Collection of Treaties and Other Public Acts*, Clarendon Press, 1885

Treaty between Great Britain, Austria, France, Prussia Russia and the Netherlands, April 19, 1839

στο *Treaties and Documents Relative to the Neutrality of the Netherlands and Belgium*,

[https://www.lib.byu.edu/index.php/Treaties_and_Documents_Relative_to_the_Neutrality_of_the_Netherlands_and_Belgium]

6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

1.	Εγγύηση ανεξαρτησίας και ουδετερότητας της Κρακοβίας	Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης, 1815
2.	Εγγύηση παραχώρησης μέρους της Σαξονίας στο Βασίλειο της Πρωσίας	Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης, 1815
3.	Συμφωνία των 5 Μεγάλων Δυνάμεων για την εγγύηση της ανεξαρτησίας, εδαφικής ακεραιότητας και ουδετερότητας της Ελβετίας	Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης, 1815

4.	Εγγύηση ουδετερότητας του Βελγίου μεταξύ των 5 Μεγάλων Δυνάμεων και Βελγίου ⁶²	Συνθήκη του Λονδίνου, 15 Νοεμβρίου 1831
5.	Εγγύηση για την ανεξαρτησία και ουδετερότητα του Βελγίου μεταξύ των 5 Μεγάλων Δυνάμεων, Ολλανδίας και Βελγίου ⁶³	19 Απριλίου 1839
6.	Εγγύηση για την ουδετερότητα του Λουξεμβούργου	11 Μαΐου 1867

Παράρτημα 2: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ, ΕΛΛΗΦΙΚΗ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ, ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

7.	Εγγυήσεις, μεταξύ Αυστρίας, Βρετανίας, Γαλλίας, Πρωσίας, Ρωσίας, Τουρκίας και Σαρδηνίας για Ελεύθερη Ναυσιπλοΐα στο Δούναβη	30 Μαρτίου 1856 Συνθήκη των Παρισίων ⁶⁴
8.	Εγγυήσεις για την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (άρθρο 7)	30 Μαρτίου 1856 Συνθήκη των Παρισίων
9.	Εγγυήσεις για τη διατήρηση της κυριαρχίας της Πύλης επί των ηγεμονιών Μολδαβίας και Βλαχίας (άρθρο 22)	30 Μαρτίου 1856 Συνθήκη των Παρισίων
10.	Εγγυήσεις για τα προνόμια της ηγεμονίας της Σερβίας (άρθρο 28)	30 Μαρτίου 1856 Συνθήκη των Παρισίων

⁶² Handbooks prepared under the direction of the Historical Section of the Foreign Office, <https://dl.wdl.org/9189/service/9189.pdf>, 9.

⁶³ άρθρο III της Συνθήκης του 1839 και άρθρο VII του annex https://www.lib.byu.edu/index.php/Treaties_and_Documents_Relative_to_the_Neutrality_of_the_Netherlands_and_Belgium.

⁶⁴ Συνθήκη Παρισίων 1856, https://content.ecf.org.il/files/M00934_TreatyOfParis1856English.pdf.

11.	Εγγυήσεις μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας και Αυστρίας για πρόσθετες εγγυήσεις για ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (άρθρο 1)	15 Απριλίου 1856 Συνθήκη Παρισίων
12.	Εγγυήσεις, μεταξύ των 7 Δυνάμεων, για τα προνόμια των ηγεμονιών Μολδαβίας και Βλαχίας (άρθρο 2)	19 Αυγούστου 1858 Σύμβαση Παρισίων
13.	Εγγύηση μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας για την προάσπιση της Σουηδίας και της Νορβηγίας	21 Νοεμβρίου 1855 Συνθήκη της Στοκχόλμης
14.	Εγγύηση μεταξύ Βρετανίας και Ισπανίας για τον κόλπο Algeciras	16 Μαρτίου 1899 Συνθήκη της Μαδρίτης

Παράρτημα 3: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

15.	Εγγυήσεις μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας και Βαυαρίας (άρθρο 4)	7 Μαΐου 1832 Συνθήκη του Λονδίνου
16.	Εγγυήσεις μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας και Δανίας (άρθρο 3)	13 Ιουλίου 1863 Συνθήκη του Λονδίνου
17.	Εγγυήσεις μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας και Ελλάδας για την επέκταση των εγγυήσεων της προηγούμενης Συνθήκης επί των Επτανήσων (άρθρο 1)	29 Μαρτίου 1864 Συνθήκη του Λονδίνου